

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 543/1, донетом на седници одржаној дана 21. фебруара 2023. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда **мр Марка Стојановића** под насловом „Чехословачки језик – пример утицаја политике на језичку ситуацију”, урађену под менторским руковођењем **др Далибора Соколовића**.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: др Катарина Митрићевић-Штепанек

Звање: доцент

Ужа научна област: Бохемистика

Датум избора у звање: 14.06.2016.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Универзитета у Београду

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: др Снежана Поповић

Звање: доцент

Ужа научна област: Бохемистика

Датум избора у звање: 06.02.2018.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Универзитета у Београду

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: др Зузана Тирова

Звање: доцент

Ужа научна област: Словакистика

Датум избора у звање: 04.07.2020.

Установа на којој је запослен: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Марко (Станко) Стојановић
Датум и место рођења:	28.01.1985. Београд
Наслов мастер рада:	Генеа рестриктивности словачке језичке легислативе
Датум одбране мастер рада:	21.09.2017.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Филолошки факултет Универзитета у Београду
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	Филолошке науке

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Бункер и трезор: филмска цензура у Југославији и Чехословачкој // Зборник Матице српске за славистику. – ISSN 0352-5007. – 96 (2019), стр. 307–327.

2. Словачки језички закони после 1989. године // Славистика. – ISSN 1450-5061. – XXIII/2 (2019), стр. 91–100.

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Чехословачки језик – пример утицаја политике на језичку ситуацију

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Основни предмет дисертације је утицај политике и политичких дешавања на језичку ситуацију у словачком и чешком друштву у раздобљу од краја 18. века до тридесетих година 20. века, тј. до објављивања Правописа словачког језика 1931. године. Такође, предмет анализе су и околности под којима су настајале кодификације словачког језика током овог периода, као и однос чешких лингвиста и припадника чешке интелектуалне елите према тим процесима. Дисертација посебно анализира деловање првих кодификатора словачког језика Антона Бернолака и Људовита Штура, али и Томаша Масарика, првог председника Чехословачке Републике.

Циљ дисертације усмерен је на доказивање, у словачком и чешком контексту, претпоставке да писана форма језика представља инструмент постизања националне хомогености. Кандидат се руководи тврдњом да кодификација неког језика, ако се одвија независно од историјског и политичког контекста, представља само конструкт, који на крају владајући слој мора на одређени начин потврдити. Ово се доказује на примеру чехословачког језика, који се у почетним фазама стварања чехословачке државе употребљавао једино као концепт који је требало да изазове осећај јединства међу чешким и словачким народом, а на

међународном плану да заједништвом оствари доминацију према другим етничким заједницама (пре свега Немцима).

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Дисертација укључује истраживање интерпретативног карактера које комбинује методолошке приступе више друштвено-хуманистичких дисциплина (филологије, историје, политикологије и др.) о развоју словачког језика. Стога је истраживање усмерено на доказивање следећих претпоставки:

- 1) политика представља изузетно важан фактор у свим фазама стандардизације словачког језика,
- 2) политичко-историјски контекст пресудан је у процесу одређивања односа стандардног варијетета словачког језика према његовим дијалектима,
- 3) словачки стандардни језик је конструкт који је истрајао као последица повољних политичко-историјских околности и наметнутог савезништва Словака са Чесима,
- 4) чехословачки језик је био само правна фикција, покушај да се називом оствари формално јединство чешког и словачког народа, те створи већина у односу на немачко становништво у будућој заједничкој држави.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација „Чехословачки језик – пример утицаја политике на језичку ситуацију“ Марка Стојановића има 178 страна. Структурно је подељено на 19 поглавља.

Након уводног дела (стр. 1–5), у ком кандидат представља основну проблематику, методе, хипотезе и очекиване резултате свог истраживања, у другом поглављу под називом „Веза између нације (народа) и језика“ (6–17) даје основне поставке на основу којих сагледава место кодификације језика у теоријама о формирању нација, национализама и етнолингвистичких национализама, као и њиховој улози у стварању држава.

У трећем поглављу „Политичка важност стандардизације језика“ (18–25) М. Стојановић анализира политичку важност стандардизације језика као државотворног елемента, као и питања односа језик – дијалекат, развоја опозиције језик – дијалекат и критеријума за утврђивање разлике између дијалекта и језика.

Четврто поглавље носи назив „Слабљење латинског језика и јачање вернакулара“ (26–32) у ком се кандидат бави процесом слабљења латинског језика током 16. века, на основу чега је отворен простор за стандардизацију вернакулара и њихово претварање у националне језике.

У петом поглављу „Преглед историје чешког језика – чешки као језик моћи до 1620. године“ (33–43) кандидат пружа кратак преглед историје чешког као језика моћи до пораза на Белој гори 1620. године, као и тзв. *културног словачког*, својеврсног лингвистичког конструкта који је служио потврђивању права словачког народа на политичку аутономију у оквиру Хабзбуршке монархије.

Реформе Марије Терезије и Јозефа II и однос према Угарској као засебном делу Монархије чине тематику шестог поглавља под називом „Хабзбуршка монархија до Бернолакове кодификације 1787 – аутономија Угарске као подлога за словачко језичко одвајање од Чеха“ (44–51). У овом делу дисертације М. Стојановић анализира односе међу актерима, историјске околности и шири контекст међуетничких односа у Монархији, а посебно испитује односе Чеха и Словака до прве кодификације словачког језика и обраћа пажњу на језик Краличке библије као основу за стварање *чехословачког језика* и на почетне идеолошке позиције словачког народног покрета.

Седмо поглавље „Први кодификатор словачког језика – Антон Бернолак (1762–1813)“ (52–60) посвећено је првој кодификацији словачког језика, а у њему кандидат описује

бернолаков граматички систем, однос А. Бернолака са чешком и словачком интелектуалном елитом и друге околности које су учиниле да бернолаков језик, како закључује М. Стојановић, не оде тако лако у заборав.

У осмом поглављу „Политичка ситуација у Хабзбуршкој монархији од владавине Леополда II до 1848. године” (61–65) кандидат анализира политичку ситуацију у Монархији до револуција 1848–49. године и последице на односе између Чеха и Словака, те чешко-словачку језичку ситуацију, покушаје словакизације новог чешког језика и назнаке раскола између словачке и чешке интелигенције, како би тај период у ком је дошло до друге кодификације словачког језика поставио у нужни контекст.

Девето поглавље „Личност и деловање Људовита Штура (1815–1856)” (66–74) посвећено је кодификатору савременог словачког језика Људовиту Штуру и представља једно од централних сегмената дисертације. Кандидат се осврће на сегменте Штуровог деловања у историјско-политичком контексту, анализирајући виђење његовог блиског сарадника Мирослава Хурбана, потом његову посланичку каријеру, ставове словачке јавности према Штуровој личности након његове смрти, сам Штуров филозофски систем, појам Словачка и словачки језик у његовом стваралаштву те односе са чешком интелектуалном елитом.

У десетом поглављу под насловом „Језички раскол између Чеха и Словака” (75–85) кандидат испитује последице изазване Штуровом кодификацијом средњословачког вернакулара.

У једанаестом поглављу „Револуције 1848–49. године” (86–102) кандидат анализира поменуте догађаје 1848–49. године у Хабзбуршкој монархији, осврћући се између осталог на две идеолошке подлоге за Свесловенски конгрес 1848. године, а наиме панславизам и аустрославизам, закључујући да је конгрес заправо показао да су сукоби међу словенским светом у Монархији далеко од Коларовог панславистичког идеала. У овом сегменту кандидат посвећује посебну пажњу Штуровом неуспешном учешћу у војним окршајима на територији данашње Словачке.

Дванаесто поглавље „Политички односи у Монархији од 1849. године до почетка Првог светског рата” (103–119) кандидат посвећује приказу политичких односа у наведеном периоду, док у тринаестом „Улога бирократије у дефинисању етничких група у Монархији” (120–122) покушава да сагледа инструменте Хабзбуршке монархије за дефинисање народа и језика.

Четрнаесто поглавље „Историјско-лингвистички односи Чеха и Немаца” (123–132) М. Стојановић је посветио немачком становништву и његовом утицају на економију и политику у оквиру такозваних историјских земаља Чешке круне, као и статусу чешког језика у образовном систему Аустрије у 19. веку. С друге стране, у петнаестом делу рада под називом „Односи Чеха и Словака до 1914. године и Први светски рат” (133–146) анализира стање у словачком друштву непосредно пред Први светски рат, учешће поменута два народа у њему те војно освајање данашње Словачке и Чешке.

Шеснаести сегмент под називом „Језик као основа Вилсоновог права на самоопредељење” (147–149) доноси Вилсонов концепт права на самоопредељење, које је служило као основа за поделу Аустроугарске након рата и у великом степену било засновано на језику као главном чиниоцу. У седамнаестом делу „Париска мировна конференција” (150–153) кандидат представља ток Мировне конференције у Паризу, чији је један од резултата била и дозвола за оснивање заједничке државе Чеха и Словака.

Претпоследње, осамнаесто, поглавље под називом „Прва Чехословачка република – политичко-лингвистички конструкт заснован на *чехословачком језику*” (154–161) кандидату служи као потврда за претпоставку да је утицај политичко-историјских околности од пресудне важности за језичку ситуацију у процесу развоја језичких, историјских и политичких односа између чешког и словачког народа.

У последњем поглављу дисертације „Резултати истраживања” (162–165) кандидат сумира резултате истичући да чехословачки језик неоспорно представља пример утицаја политике на језичку ситуацију те да је тај језик постојао, али само као идеја и подлога за стварање заједничке државе Чеха и Словака, док је данас, као појам, слабије упућеном појединцу у ову проблематику сасвим нејасан.

Уз то, дисертација садржи и списак референци „Литература” (166–177), као и Биографију аутора (178), Изјаву о ауторству (179), Изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада (181) и Изјаву о коришћењу (183–184).

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат Марко Стојановић је у својој докторској дисертацији обрадио веома значајну тему која има неоспоран допринос за даља истраживања развоја историје словачког књижевног језика.

Анализирајући конструкт *чехословачког језика* кандидат потврђује хипотезе постављене на почетку рада да су стандардизација језика и његов статус у друштву у великој мери лингвистичке, али још више политичке и историјске појаве, те да сам назив *чехословачки језик* садржи у себи сву историјску сложеност односа између чешког и словачког народа, као и сплет интереса различитих верских, економских и политичких тежњи унутар ова два народа и држава у којима су живели заједно. М. Стојановић је својим радом поткрепио тврдњу о неопходности укључивања интердисциплинарних истраживања у анализе које се баве развојем и улогом стандардних језика, посебно због тога што се они неретко представљају као самоникле појаве које не дотичу друштвено-економске промене, ратови, револуције, закони, реформе, индоктринација, асимилација и најзад и лични и политички интереси. Кандидат је, поставивши појам стандардног језика у историјски контекст, приказао утицај политике на (не само словачку) језичку ситуацију и тиме јасно указао на одсуство природног развоја у процесу кодификације језика као узрочно-последичног поступка који на крају даје уобличени лингвистички систем, односно, да је кодификација која се одвија независно од политичког и историјског контекста само конструкт који неизоставно мора добити потврду од стране власти.

О новом и добро промишљеном приступу сагледавања проблематике чехословачке језичке узајамности сведочи и тврдња коју аутор износи поводом језичког одвајања Словака од Чеха. Наиме, супротно бројним истраживачким радовима који се баве Штуровом кодификацијом, М. Стојановић сматра да за опстанак словачког народа и одбрану од мађаризације није било потребно кодификовање језика и раскидање врло лабавих веза са традицијом која се надовезивала на чешки језик, те да сама чињеница да су словачки и чешки језик данас ближи него нпр. немачки дијалекти међусобно који су обухваћени једним књижевним језиком потврђује да је језичко одвајање Словака од Чеха политичка одлука, а не лингвистичка нужност.

Такође, вредност дисертације М. Стојановића је у критичкој анализи лика и дела Људовита Штура, које кандидат излаже поновној процени. Сагледавши његов рад кроз призму политичко-историјских прилика које нуде различити извори из којих је црпео податке, кандидат је отворио пут ревалидацији Штуровог деловања износећи мишљење да је митологизација Штура за словачку лингвистику и историју постала нужност после оснивања Чехословачке Републике јер је било неопходно начинити симбол словачке језичке посебности, али да су његови поступци имали очите одлике опортунизма који се огледао у томе да је кодификацију словачког језика видео као прилику за остваривање сопствених политичких циљева.

На основу оригиналне интерпретације чињеница, критичког односа према изворима, који се одликује специфичним вредновањем претходних проучавања и полемисањем са њиховим закључцима, кандидат је сачинио вредно дело које на нов начин осветљава околности развоја словачког књижевног језика.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „**Чехословачки језик – пример утицаја политике на језичку ситуацију**” аутора **мр Марка Стојановића**, констатовано је да утврђено подударње текста износи 3%.

Овај степен подударности последица је цитата, личних имена, библиографских података о коришћеној литератури, што је у складу са Чланом 9. *Правилника*.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „Чехословачки језик – пример утицаја политике на језичку ситуацију“ кандидата мр Марка Стојановића оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „Чехословачки језик – пример утицаја политике на језичку ситуацију”, коју је урадио кандидат мр Марко Стојановић под менторством др Далибора Соколовића и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
др Катарина Митрићевић-Штепанек
председник Комисије
2. _____
др Снежана Поповић
члан Комисије
3. _____
др Зузана Тирова
члан Комисије